

М.С. ВАСІН

Максим Сергійович Васін, аспірант Львівського університету бізнесу та права, виконавчий директор Інституту релігійної свободи

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО КАПЕЛАНСТВА

Пенітенціарне капеланство (душпастирство) має багатолітню історію на теренах України, яка сягає набагато більш віддаленого часу, ніж проголошення незалежності нашої держави. Однак саме ця історична подія стала точкою відліку сучасного етапу розвитку взаємодії держави і релігійних організацій у цій сфері, формування законодавчої основи для діяльності пенітенціарних капеланів та сприйняття їх як важливих суб'єктів процесу надання психологічної допомоги ув'язненим і засудженим, їхнього виправлення та ресоціалізації, а також душпастирської опіки персоналу пенітенціарних установ.

Українські вчені у своїх дослідженнях приділяли чимало уваги питанням сутності та суспільної користі пенітенціарного капеланства й доцільності удосконалення правового регулювання цього інституту права. Серед останніх наукових розробок вартують уваги публікації С.І. Здіюрука, Н.С. Калашник, М.В. Палія, К.Ю. Пантелея, Ю.Є. Решетнікова, П.О. Терлецького. Водночас наукового осмислення потребують нові законодавчі зміни у сфері правового регулювання діяльності пенітенціарних капеланів та взаємодії держави і релігійних організацій, які доцільно критично проаналізувати, порівнюючи з міжнародними стандартами в цій сфері, задля вироблення пропозицій щодо подальшого удосконалення комплексу законодавчих актів з проблематики душпастирської опіки та задоволення релігійних потреб ув'язнених і засуджених, а також персоналу пенітенціарних установ.

Метою цієї статті є аналіз останніх змін у законодавстві України в сфері діяльності пенітенціарних капеланів, взаємодії держави і релігійних організацій у справі забезпечення релігійних потреб та свободи віросповідання ув'язнених і засуджених, а також персоналу пенітенціарних установ. Висувається гіпотеза про те, що чинне законодавство України не повною мірою відображає міжнародні стандарти в сфері забезпечення релігійних потреб осіб, які утримуються або працюють у пенітенціарних установах, та потребує подальшого удосконалення з метою створення належної правової основи для розвитку пенітенціарного капеланства, передумовою якого є налагодження постійної взаємодії держави і релігійних організацій.

Капеланська діяльність релігійних організацій в установах пенітенціарної системи передусім регламентується нормами ч. 4 ст. 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», які передбачають можливість проведення богослужінь та релігійних обрядів у місцях попереднього ув'язнення і відбування покарання на прохання громадян, які перебувають у них, або за ініціативою релігійних організацій. При цьому адміністрація зазначених установ повинна сприяти цьому, брати участь у визначенні часу та інших умов проведення богослужінь, обрядів або церемоній¹. Однак подальший розвиток правового регулювання капеланської діяльності важливий з огляду на те, що цей Закон містить лише базові правові рамки взаємовідносин між державою і релігійними організаціями в сфері військового, пенітенціарного і медичного душпастирського служіння (капеланства), яке звершують священнослужителі релігійних організацій. Водночас цей комплекс суспільних правовідносин є значно складнішим і потребує більшої правової визначеності з метою уникнення як порушення конституційного права на свободу світогляду та віросповідання, так і зловживання ним.

Варто підкреслити, що свобода світогляду та віросповідання особи передбачає, що до неї не можуть бути застосовані жодні заходи примусу до участі в богослужіннях, релігійних обрядах, церемоніях чи навчанні релігії. Ці застереження закріплені як на рівні міжнародних документів, зокрема у ч. 2 ст. 18 Міжнародного пакту ООН про громадянські і політичні права, так і в більш розширеному викладі у законодавстві України.

Аналіз змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – Кодекс), внесених протягом останніх років, свідчить про те, що роль взаємодії органів державної влади з релігійними організаціями у справі виправлення та ресоціалізації засуджених дедалі більше зростає, передусім за допомогою душпастирської опіки та задоволення їхніх релігійних потреб. Зокрема, можна відзначити три головні законодавчі новації в цій сфері:

1) право релігійних організацій надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні соціально-виховної роботи (ст. 25 Кодексу);

2) включення релігійних організацій до системи соціально-виховної роботи із засудженими (ст. 123 Кодексу);

3) можливість залучення релігійних організацій до проведення індивідуально-профілактичної роботи органів Національної поліції із засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням (ст. 163 Кодексу)².

Закон України від 14 травня 2015 р. № 419-VIII вперше запровадив поняття «душпастирська опіка» та «священнослужитель (капелан)», а також розширив права осіб, взятих під варту³. Згідно з доповненнями до ст. 9 Закону України «Про попереднє ув'язнення» взяті під варту особи отримали «право на душпастирську опіку, що здійснюється священнослужителями (капеланами)». Також до ст. 12 Закону було внесено ще низку доповнень, які суттєво розширили права арештованих осіб у сфері свободи віросповідання, зокрема кількість побачень з капеланом не обмежується та повинна забезпечуватися їх конфіденційність⁴.

Ці зміни приводять законодавство України у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема імплементують базові положення Європейських пенітенціарних правил, прийнятих на рівні Ради Європи. При цьому однією з найбільш прогресивних і необхідних новацій є законодавчий захист таємниці сповіді, яка відтепер є недоторканою і охороняється законом. При цьому Закон України «Про попереднє ув'язнення» забороняє оприлюднювати, фіксувати технічними засобами та відтворювати будь-яку інформацію, отриману зі сповіді, та використовувати її як доказ під час досудового розслідування, досудового слідства чи кримінального провадження (ч. 7 ст. 12)⁵.

Поряд із тим зміни до Закону України «Про попереднє ув'язнення» містять окремі положення, які регламентують сферу взаємодії релігійних організацій та установ пенітенціарної системи. Зокрема, положення ч. 6 ст. 12 Закону визначають, що до побачень з взятими під варту особами допускаються капелани, які уповноважені зареєстрованими релігійними організаціями – на підставі звернення релігійної організації до адміністрації.

Крім того, у Кримінально-виконавчому кодексі України з'явилася нова ст. 128-1, присвячена питанням організації душпастирської опіки засуджених, згідно з якою передбачається створення при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, постійно діючого дорадчого органу, до складу якого включаються представники заінтересованих релігійних центрів і управлінь. На цій підставі для координації заходів душпастирської опіки засуджених у вересні 2015 р. при Державній пенітенціарній службі України була створена Душпастирська рада з представників різних релігійних об'єднань, а після ліквідації ДПтСУ вже Мін'юст у липні 2017 р. створив Душпастирську раду з питань релігійної опіки у пенітенціарній системі України⁶.

Важливо, що законодавець також зазначив про необхідність забезпечення душпастирської опіки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС). Відповідно до нового п. 8 ст. 23 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» керівний склад органів та установ ДКВС повинен надавати сприяння проведенню капеланами заходів душпастирської опіки з персоналом⁷.

При цьому доцільним є подальше правове врегулювання цієї взаємодії на рівні підзаконних актів, які повинні усунути простір для зловживань у сфері допуску капеланів до осіб, взятих під варту, та засуджених до обмеження волі. Таким документом могло би стати Положення про здійснення душпастирської опіки в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України, яке мало б затвердити наказом Міністерство юстиції України як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Подібним чином регламентована капеланська діяльність у Латвії, де постановою Кабінету Міністрів Латвійської Республіки № 134 від 15 лютого 2011 р. затверджено нові «Правила служби капеланів» з чітким визначенням форм і принципів взаємодії органів влади з релігійними організаціями⁸.

Актуальність подальшого законодавчого забезпечення капеланської діяльності обумовлюється тим, що на даний момент існують суттєві прогалини у правовому регулюванні доступу капеланів до ув'язнених і засуджених, принципів діяльності пенітенціарних капеланів та їхньої навчальної підготовки, практичних механізмів взаємодії між структурами ДКВС та релігійними організаціями різних конфесій. Зокрема, порядок задоволення релігійних потреб ув'язнених і засуджених, діяльність капеланів у слідчих ізоляторах (далі – СІЗО) регулюються «Правилами внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України», затверджених Мін'юстом у березні 2013 р., які передбачають залучення релігійних організацій до програм надання соціально-психологічної та педагогічної допомоги ув'язненим і засудженим (п. 1.3 розділу VIII Правил)⁹. Водночас цьому нормативно-правовому акту бракує системності та комплексності, адже часте використання відсилочних норм до різних законів значно ускладнює практичне застосування цих Правил персоналом слідчих ізоляторів, які змушені самостійно зіставляти норми різних законодавчих актів і на їхній підставі на власне розуміння визначати порядок забезпечення релігійних потреб ув'язнених і засуджених та діяльності пенітенціарних капеланів.

Також адміністрація СІЗО на підставі цього документа повинна сприяти реалізації релігійних потреб ув'язнених і засуджених (п. 5.1 розділу VIII Правил) та запрошенню осіб, які мають право проводити богослужіння і відправляти релігійні обряди, визначає місце, час та умови їх проведення (п. 5.3 розділу VIII Правил). Слід звернути увагу на те, що відповідно до ч. 4 ст. 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні обряди у СІЗО, як і в установах покарань, проводяться не лише на прохання ув'язнених і засуджених, а також і за ініціативою самих релігійних організацій. Ця норма відіграє важливу роль не лише у забезпеченні конституційного права на свободу віросповідання, а й дозволяє розвивати взаємодію між релігійними організаціями та керівництвом СІЗО у справі надання соціально-психологічної допомоги та виправлення ув'язнених і засуджених.

Водночас нові «Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань», затверджені Мін'юстом у серпні 2018 р., у значно меншому обсязі врегульовують питання забезпечення релігійних потреб засуджених і душпастирської діяльності пенітенціарних капеланів, чому присвячено лише один п. 8 розділу XX Правил. Цей документ, окрім кількох відсилочних норм, містить лише дві новації щодо душпастирської діяльності капеланів в установах виконання покарань, які не дозволяють пропаганду будь-яких релігійних учень серед засуджених за відсутності їх бажання та згоди, а також можливості почергового використання приміщень для віруючих різними конфесіями у разі відсутності окремих приміщень¹⁰.

Положення щодо пропаганди релігійних вчень, на нашу думку, сформульовані недостатньо коректно, адже душпастирська діяльність капелана не може бути відокремлена від проповіді відповідного релігійного вчення та заснованих на ньому релігійних обрядів. Натомість у даному випадку доцільно порушити питання про заборону місіонерської діяльності за відсутності бажання та згоди засуджених, як це практикується в інших демократичних країнах (як приклад, Польща, Австрія, Нідерланди), що полягає у неприпустимості використання побачень із ув'язненими та засудженими з метою навернення їх у свою віру чи до своєї конфесії проти їхнього бажання. Саме тому доцільним є закріпити на законодавчому рівні принципи душпастирської діяльності, яких повинні дотримуватися всі пенітенціарні капелани незалежно від їхньої конфесійної належності. Водночас залишається багато інших практичних питань функціонування пенітенціарних капеланів в установах виконання покарань, які потребують правової регламентації, – аналогічно до того, як вище було запропоновано стосовно душпастирської діяльності в слідчих ізоляторах.

Натомість до позитивних новацій цих нових Правил можна віднести окремий детальний порядок доступу до установ виконання покарань представників релігійних організацій, умовою якого є отримання ними відповідного дозволу (пп. 8–10 розділу XXXIV). Надання дозволу представникам релігійних організацій на відвідування установи виконання покарань та взаємодію з ними здійснює Адміністрація ДКВС, керівництво міжрегіонального управління або установи виконання покарань на підставі заяви, яка подається не пізніше ніж за п'ять робочих днів до запланованого відвідування. Така заява розглядається протягом трьох робочих днів, після чого Адміністрація ДКВС (міжрегіональне управління) надає дозвіл на відвідування установи виконання покарань, про що повідомляє релігійну організацію. Підставою для відмови є лише відсутність у заяві інформації або копій документів, зазначених у п. 8 розділу XXXIV Правил, про що релігійна організація у триденний строк з дати реєстрації заяви повідомляється письмово. Також у випадках порушення вимог встановленого режиму за рішенням адміністрації установи виконання покарань відвідування може бути припинено на будь-якій його стадії (п. 12). При цьому представники релігійних організацій, які на постійній основі беруть участь у виправленні і ресоціалізації засуджених, проведенні соціально-виховної роботи, можуть відвідувати установи виконання покарань за спрощеною процедурою, яка полягає у видачі замість дозволу перепустки на певний період (місяць, квартал) та складання на цей період графіку візитів, який затверджує начальник установи виконання покарань¹¹.

Така чітка правова регламентація порядку доступу капеланів до установ виконання покарань є значним поступом для розвитку душпастирської опіки в установах пенітенціарної системи та взаємодії їхнього керівництва з релігійними організаціями. Подібним чином доцільно врегулювати і доступ пенітенціарних капеланів до слідчих ізоляторів, щоб уникнути свавілля в цій сфері, дискримінації релігійних організацій залежності від конфесійної належності та корупційних чинників. Крім цього, відсутнє правове регулювання тих взаємовідносин між керівництвом слідчих ізоляторів і установ виконання покарань, які виникають у випадках необхідності запрошення капелана на прохання ув'язнених чи засуджених, а також у сфері душпастирської опіки персоналу цих установ пенітенціарної системи. Закордонний досвід у цій сфері, зокрема Австрії, Нідерландів, Великобританії, Естонії, Латвії¹², пропонує вирішувати питання задоволення релігійних потреб осіб, що перебувають в установах пенітенціарної системи, та їхнього персоналу шляхом включення капеланів до складу штатних працівників цих установ та укладанням з ними трудових угод. Як приклад, у Польщі така угода визначає зокрема «поле діяльності капелана, правила його заміни іншою духовною особою, об'єм і правила залучення капеланом інших осіб для допомоги у наданні релігійних послуг, правила співробітництва з директором закладу та ситуації, в яких угода розривається»¹³.

У нинішніх реаліях Української держави така модель взаємовідносин ДКВС та релігійних організацій можлива у віддаленій перспективі, проте першочерговими, на нашу думку, вбачаються питання правової регламентації загальних принципів капеланської діяльності в установах пенітенціарної системи, її навчально-методичного забезпечення та розробки відповідної уніфікованої навчальної програми для пенітенціарних капеланів різних конфесій, універсальних вимог до рівня професійної підготовки пенітенціарних капеланів, порядок відбору капеланів у разі включення відповідної посади до штату установ пенітенціарної системи, налагодження ефективної та системної взаємодії релігійних організацій з керівництвом Міністерства юстиції та ДКВС на партнерських засадах, насамперед у форматі Душпастирської ради з питань релігійної опіки у пенітенціарній системі України. Подібну проблематику виділяє також Н.С. Калашник, підтримуючи тезу про необхідність подальшого розвитку взаємодії між установами пенітенціарної системи та релігійними організаціями¹⁴.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що законодавство України у сфері пенітенціарного капеланства знаходиться у стані формування, що пов'язано з дедалі більшим розвитком капеланського служіння релігійних організацій в установах пенітенціарної системи та поступовим впровадженням у цій сфері коопераційної моделі державно-церковних відносин. Водночас досі залишається чимало практичних проблем,

які потребують правового регулювання, з метою більш ефективного забезпечення реалізації конституційного права на свободу світогляду та віросповідання осіб, які утримуються або несуть службу в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань. Положення про здійснення душпастирської опіки в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України, проект якого вже напрацювала Душпастирська рада при ДПтСУ ще у 2016 р., потребує винесення на остаточне громадське обговорення з метою подальшого затвердження Мін'юстом. Запропоновані законодавчі зміни у цьому відомчому акті головним чином повинні сприяти тому, щоб були забезпечені права затриманих на доступ до капелана під час утримання у слідчому ізоляторі, а виправна і соціально-виховна функції установ відбування покарань у поєднанні з потенціалом релігійних організацій щодо зцілення людської душі були спроможними до відновлення ціннісних орієнтирів засуджених, їхнього духовного переродження, ресоціалізації та адаптації в суспільстві після звільнення на волю.

¹ Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 року № 987-XII // «Відомості Верховної Ради України». – 1991. – № 25.

² Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV // «Голос України» від 29 серпня 2003 р. – № 161.

³ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України» від 14 травня 2015 р. № 419-VIII // «Голос України» від 10 червня 2015 р. – № 101.

⁴ Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 р. № 3352-XII // «Відомості Верховної Ради України» від 31.08.1993 р. – 1993. – № 35. – Стаття 360.

⁵ Там само.

⁶ Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Душпастирську раду з питань релігійної опіки у пенітенціарній системі України» від 05.07.2017 року № 2170/5 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/MWSvzh>

⁷ Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 року № 2713-IV // «Голос України» від 26.07.2005 р. – 2005. – № 135.

⁸ Решетніков Ю.С. Актуальні питання впровадження інституту тюремного капеланства в Україні // «Ефективність державного управління». Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 37. – С. 23.

⁹ Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України» від 18.03.2013 року № 460/5 // «Офіційний вісник України» від 09.04.2013 р. – 2013. – № 25. – С. 463. – Стаття 853.

¹⁰ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України 28 серпня 2018 р. № 2823/5 // Офіційний вісник України. – 2018. – № 70. – С. 285.

¹¹ Там само.

¹² Решетніков Ю.С. Вказана праця. – С. 22–24.

¹³ Гжегож Д. Правила виконання релігійного служіння в місцях позбавлення волі в європейському законодавстві на прикладі Польщі / Гжегож Драус, Ніколаєв Єжего // Сучасність і перспективи пенітенціарної душпастирської опіки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2016. – С. 40.

¹⁴ Калашник Н.С. Механізми взаємодії інституцій душпастирської опіки з органами та установами виконання покарань / Н.С. Калашник // Сучасність і перспективи пенітенціарної душпастирської опіки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2016. – С. 50–53.

Резюме

Васін М.С. Правові аспекти взаємодії держави і релігійних організацій у сфері розвитку пенітенціарного капеланства.

У статті наводиться аналіз останніх змін у законодавстві України в сфері діяльності пенітенціарних капеланів, взаємодії держави і релігійних організацій у справі забезпечення релігійних потреб та свободи віросповідання ув'язнених і засуджених, а також персоналу пенітенціарних установ. Висувається гіпотеза про те, що чинне законодавство України не повною мірою відображає міжнародні стандарти в сфері забезпечення релігійних потреб осіб, які утримуються або працюють у пенітенціарних установах. Автор доводить актуальність і необхідність подальшого удосконалення правової основи для розвитку пенітенціарного капеланства, передумовою якого є налагодження постійної взаємодії держави і релігійних організацій.

Ключові слова: свобода віросповідання, душпастирство, капелан, пенітенціарне капеланство, державно-конфесійна взаємодія, державно-церковні відносини.

Резюме

Васин М.С. Правовые аспекты взаимодействия государства и религиозных организаций в сфере развития пенитенциарного капелланства.

В статье приводится анализ последних изменений в законодательстве Украины в сфере деятельности пенитенциарных капелланов, взаимодействия государства и религиозных организаций в деле обеспечения религиозных потребностей и свободы вероисповедания заключенных и осужденных, а также персонала пенитенциарных учреждений. Выдвигается гипотеза о том, что действующее законодательство Украины не в полной мере отражает международные стандарты в области обеспечения религиозных потребностей лиц, содержащихся или работающих в пенитенциарных учреждениях. Автор обосновывает актуальность и необходимость дальнейшего совершенствования правовой основы для развития пенитенциарного капелланства, предпосылкой которого является налаживание постоянного взаимодействия государства и религиозных организаций.

Ключевые слова: свобода вероисповедания, капеллан, пастырская опека, пенитенциарное капелланство, государственно-конфессиональное взаимодействие, государственно-церковные отношения.

Summary

Vasin M. Legal aspects of cooperation between the state and religious organizations in the development of penitentiary chaplaincy.

The article provides an analysis of recent changes in the legislation of Ukraine in the field of penitentiary chaplaincy, the interaction of the state and religious organizations in ensuring religious needs and religious freedom of detained persons and prisoners, as well as prison personnel. The author substantiates that the current legislation of Ukraine does not fully reflect international standards in the field of ensuring the religious needs of persons holding or working in penitentiary institutions. Based on this it is actual and necessary to improve the legal framework for further development of penitentiary chaplaincy, the premise of which is the establishment of constant cooperation between the state authorities and religious organizations.

Key words: religious freedom, chaplaincy, penitentiary chaplaincy, prison chaplain, Church and State cooperation, Church and State relations.

УДК 349.6

А.Л. ГОЛОВКО

Аліна Леонідівна Головка, аспірант Національної академії внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ МЕХАНІЗМУ ЗДІЙСНЕННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

XXI ст. породило екологічні проблеми, які стосуються не лише окремих держав чи регіонів, а й людства у цілому. Людська цивілізація упродовж усієї своєї історії безвідповідально використовувала природні ресурси, що негативно впливає на сучасний стан довкілля. Хаотичне користування компонентами природного середовища значною мірою позначилося на якості життя людей, що призвело до колосального забруднення навколишнього середовища.

Навколишнє природне середовище утворюється як результат активної взаємодії суспільства і природи. Воно являє собою якісно нове оточення, «олюднену природу», де елементи природного середовища органічно поєднуються з наслідками діяльності, зазнаючи іноді біологічних чи фізико-хімічних змін, що впливають на обмін речовин у природі та між природою й людиною¹.

Гармонізація відносин людини й природи зумовлює визначення її одним із завдань правової, демократичної та соціальної держави. Природоохоронна діяльність дає можливість зберегти, відтворити, забезпечити екологічний баланс у навколишньому середовищі, створити умови для існування та розвитку самої людини й суспільства. Раціональне використання і відтворення природних ресурсів стає однією з найбільш глобальних проблем людства. Реалії сьогодення свідчать, що одним із чинників, який впливає на розвиток сучасного громадянського суспільства та процес формування розвиненої правової держави є забезпечення належного стану охорони навколишнього природного середовища.

У ст. 16 Конституції України зазначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави². Україна, як і кожна правова держава, здійснює заходи, призначені для досягнення стану захищеності потреб особистостей, суспільства й держави в екологічній сфері через відповідний механізм здійснення природоохоронної діяльності. Адаптація національного законодавства України про охорону навколишнього природного середовища до законодавства Європейського Союзу та створення ефективної системи суб'єктів управління природоохоронною сферою передбачає створення дієвого механізму здійснення природоохоронної діяльності в нашій державі. Метою цього механізму є безперервне забезпечення екологічних прав і свобод людини та громадянина, а також підтримання екологічної рівноваги на території України.

Свого часу питання щодо механізму здійснення охорони навколишнього природного середовища в Україні досліджувалися у працях В.І. Андрейцева, А.Г. Бобкової, А.П. Гетьмана, А.В. Грищенко, І.Д. Казанчука, Н.Р. Кобецької, Н.Р. Малишевої, К.А. Рябець, Ю.С. Шемшученка, В.М. Шульги та низки інших учених. Але, не зважаючи на наявність значної кількості досліджень щодо проблематики дієвості механізму здійснення природоохоронної діяльності в Україні, загальною їх рисою є певна фрагментарність та суперечливість. Тому вважаємо доцільним розглянути визначену проблематику на новому теоретико-методологічному рівні із врахуванням досягнень сучасної юридичної науки та практики.

Метою статті є здійснити загальнотеоретичну характеристику поняття, суті та змісту механізму здійснення охорони навколишнього природного середовища, визначити його місце й роль у правовій системі